

AZ ÁLMODÓ SALZBURG.

AVÁROSNEVEK szimbólumok. Számomra mindenesetre azok. Ha megcsendül előttem egy-egy ismert metropolis, vagy művészeti és kultúrközpont neve, a képzetek, a fogalmak, a színek és hangok, az illúziók és a történeti emlékek ezer és ezer változata kezdi meg daloló körtáncát bensőmben s átadom magamat a lelki utazás, a távolbalátás és hallás minden mást felülmuló gyönyörének. Nincs ennél nagyobb élmény a világon. A francia szellem mondotta ki először azt, hogy a legérdekesebb olvasmány a szótár, mert annyi és olyan világ tárul ki benne előttem, amennyit csak életre tudok kelteni belőle. Itt tehát korlátlan lehetőségek vannak. A szótár olyan hangszer, amelyben minden gondolat, minden melódia benne van, a kérdés csak az, milyen kézzel, milyen intellektussal nyúlunk hozzá.

Valahogy áll ez a városokra is, bizonyos korlátolt felelősséggel. Tudniillik itt a multban gyökeredző valóságnak s az ezen felépülő jellegzetességeknek olyan adottságaival állunk szemben, amelyek a képzelet és a szellem számára megkötöttségeket jelentenek. Az elme játékos variációi, mondjuk Párisról, Londonról vagy Budapestről a megláttatás és az érzékeltetés számtalan színes ötletét tudja felröppenteni, de mondanivalóinknak azért itt mégis határai, korlátai vannak. Sorompót vet a fantázia elé az a hosszú századokon át megkeményedett erkölcsi, gazdasági, politikai, kulturális, sőt mondhatnók metafizikai kéreg, amely ezeket a sugárzó kollektív fogalmakat: Páris, London, Budapest, körülveszi, beburkolja s bár a külszínen helyezkedik el, mégis legbensőbb magja, meg nem közelíthető karaktere, amelyet az irodalom és művészet raffinált eszközeivel lehet ugyan hangulatilag aláfesteni, de alapjaiban megváltoztatni soha.

Vannak azonban mégis kivételek. Vannak városok, amelyek kettős életet élnek. Azaz talán csak egy ilyen város van, Salzburg. Én legalább nem ismerek többet. Eddig nem találkoztam még egy olyan várossal, amelyet csak úgy, mint a többi, szintén az ember és a természet erői alkottak meg, de amelynek életét mindezek felül még egy harmadik nagy transzcendentális hatalom, a művészet is kormányozza. Helytelenül mondtam. Nemcsak kormányozza, hanem két egymással teljesen ellentétes, nemcsak külső formában, hanem belső tartalomban is különböző szakaszra, mondhatnám szenzuális égtájra osztja. A nyár és a tél ez a nagy élettani vízválasztó. S mindez a művészet erejénél és hatalmánál fogva.

Ez a nagy morfológiai felfedezés azonban csak most toppant elém. Pedig jártam már többször Salzburgban. A sors és a betegségem összebeszéltek s e nehéz napokban, akaratom ellenére, elsodortak hazulról s ide parancsoltak a csodálatos gasteini forrásokhoz.

Egy estére megállottam Salzburgban. Elhatároztam, hogy meglesem Salzburgot, a Jedermann városát, most ilyenkor, télvíz idején, csendes alkonyatkor, amikor nem lobognak magasra az ünnepi játékok messzi világító s mindent fénybe burkoló fároszai, amikor a polgári egyedüllét halk szavú órái együtt ketyegnek a szendergő múzsák és a pihenő természet alig hallható szívdobogásával. Ezen a sötét, nyirkos januári estén úgy lopakodtam be a városba, mint a magyar költő őse Párisba, a nagy bulvardokra, ahol az emberek csodálkozva néztek a szemébe, mintha nem akarták volna elhinni, hogy ő az, aki megérkezett. Én azt hiszem, hogy az ősz akkor ott Párisban csakugyan szégyelte magát. Röstelkedett, hogy a nyár cifra, színes rongyait most szürkébb tónusokban ő kénytelen magára ölteni, hogy leleplezze a természetet s hogy magára eszméltesse az emberek gyarló megfélemezését. Hiába, ez mégis csak nagy szerencsétlenség, amint hogy minden leleplezés, minden szürke kijózanodás fölér egy lelki katasztrófával.

Nem tudom miért, az volt az érzésem, hogy kénytelen leszek most én is leleplezni a várost, amely puha nyári álmok vánkosára fektette a fejét s amelyet, akaratom és hajlandóságom ellenére nekem kell fölébresztenem. Bármily nehezemre essék is, meg kell mondanom neki, hogy csak álmodik, ez a tél nem folytatása a nyárnak, hogy ez a mostani januári Salzburg nem az, aminek májustól októberig ismeri a kultúr-emberiség, ez csak árnyék, csak fantóm.

Mindezt azalatt a néhány perc alatt éreztem át, míg az állomástól besiettem a Dóm térre, ahol találkozni akartam a Jedermannal. Csak üres, alaktalan sötétséget találtam, amely kérdőleg, szinte fenyegetőleg meredt felém, mintha felelősségre akarta volna vonni a vakmerő idegent, aki hivatlan időben, hivatlanul idetolakodott. Meglesni Salzburg téli, rejtett titkait, keresni a művészet forró áramlásait, amelyek szinte magnetikus erejűvé tették ezt a földet, de nem találni semmit, csak kongó ürességet, unalmat és a heinei kleinbürgerei ütemes horkolását. Nem, ez nem lehet a Festspielék nemzetközi kultúrcentruma, a mondain, a szikrázóan szellemes, az elragadóan bájos Salzburg. Ez egészen más város, amelynek semmi köze a másikhöz.

Mégegyszer körülnézek az elhagyatott üres, sötét Dóm-téren. Megrezenek. Emberi léptek kopognak messziről a kemény kőkockákon. Most már menekülök, az egyedüllét mégis elviselhetőbb volt.

Sorra veszem a régi emlékeket s átvágok a Residenz-platzon. Hiába lesem a harangjátékok bűbajos szavát, úgylátszik befagyott a torka ennek is. Odasodródok a Mozartház elé. Csendes, néma, elhagyatott, egyetlen lámpa pislákol rajta. Felnézek az ablakaira, hátha tekint rajtuk a nagy szellem, mely annyi halhatatlan melódiával árasz-

totta el innen a világot. Tovább rovom az utcákat s egészen furcsa, félelmetes, idegenszerű érzés fog el. Mintha kísértetjárás lenne körülöttem. Minden sarkon Reinhardtal, Moissival, Thimiggel, Lotte Lehmannal, Brunó Walterral s a többi nagy nyári szereplővel találkozom. Homályos, bizonytalan alakok jönnek velem szembe s a lelki káprázat úgylátszik erősebb, mint a valóság, majdnem megszólítom s régi ismerősként üdvözlöm őket. Az egyik utcasarokról plakátok világítanak felém. Hozzájuk sietek, hátha igazolják látomásaimat. Az egyiket azt olvasom, hogy a Festspielhausban sorozatos előadások lesznek és színre kerül Leoncavalló Bajazzókja és Puccininak több ismert egyfelvonásosa. Egy pillanatra meghökkenek, de aztán látom, hogy jótékonycélú előadások ezek és műkedvelők szórakozásáról van szó. A nagy inség — itt se kell egy kis nyomorért a szomszédba menni — megmozdította a salzburgi tartomány főnemességét, s Reinhardt művészi otthonában most hercegnők és grófnők fogják a maguk multságára csinálni azt, amiért nyáron idesereglik minden művészetimádó globetrotter.

Kénytelen vagyok a «Gasthaus zum Höllében» vacsorázni, mert a nagy Stigl-Bierhaus téli álmát alussza, be van zárva. Pedig itt lehet kapni a világ legjobb bécsi szeletét, természetesen «mit Hinderniss». A gyöngébbek kedvéért azt is meg kell mondanom, hogy ez legalább tizenkétféle körítést jelent. Maga a Hölle jobb polgári hely, ahol a derék salzburgiak csaknem minden asztalnál — étteremben — elkeseredett kártyaküzdelmeket folytatnak. A csatáknak sok és számos sebesültje van, azok az üres sörös kriglik, amelyek átlag negyedóránként ürülnek, úgy hogy a fürge pincérlányok, a Mitzi és a Pepi alig győzik az utánpótlást. A jó bürgerek, várván a nyár dús áldásait, most így vigasztalják magukat. Megjelenésünk a Höllében feltűnést kelt. Ahol máskor százával szolgálják ki a külföldi vendéget — vajjon akkor hol kártyáznak a kitűnő salzburgiak? — most mintegy varázsütésre egyszerre híre fut, hogy idegenek jöttek. Idegenek, januárban, Salzburgba, a Höllébe. A hatás rendkívüli. Üdvözlésünkre megjelenik, azt hiszem inkább a kíváncsiságtól hajtva, a Wirtin, a tekintélyes kaliberű «mama» s miután a szemle úgylátszik kielégítő hatással volt rá, igen jó vacsorát kapunk.

Ez az egyetlen pozitívum, amit a téli Salzburgtól kaptam. Azaz, hogy még valamit. Rendkívül enyhe éjszaka volt, a hotelszobám ablakát nyitva hagytam s a Salzach vizének mormolása ringatott el, éppúgy mint nyáron. Csodálatos hallomás! Ez a folyó most azokat a melódiákat duruzsolja a fülembe, amelyeket a nyáron itt a nagy mesterektől tanult. És este mintha sötétebben dalolna a Salzach, mint reggel.

Elhagytam a borongó, a téli álmát alvó Salzburgot. A szinte egyetlen, különösen kettős életű várost, amely most várja, hogy a szépség és művészet varázsvesszeje megérintse s néhány hónapra méltó keretévé tege az élet és művészet nagyszerű kiteljesedésének.

Szúdy Elemér.